

BLUTOPIA MARINE PARK IN RHODES, GREECE.

Το πρώτο καταδυτικό θαλάσσιο πάρκο της Ελλάδος συνδυασμένο με ιχθυοκαλλιέργεια.

Σάββας Χατζηνικολάου, Ιχθυολόγος-Υδροβιολόγος M.Sc. ιδρυτής Blutorpia Marine Park και μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας στη Σύμη, Ρόδο, Χάλκη. Ρόδος Νοέμβριος 2019.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.

Η αναγκαιότητα ανάδειξης του υγιούς και εύρωστου περιβαλλοντικά θαλάσσιου χώρου γύρω και κάτω από τις πλωτές εγκαταστάσεις της μονάδας ιχθυοκαλλιέργειας στη Ρόδο, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη ενός καταδυτικού πάρκου, δημιούργησαν ένα νέο προϊόν που είναι η συνδυασμένη ιχθυοκαλλιέργεια. Τουρίστες τις Ρόδου έχουν την δυνατότητα να ξεναγηθούν στις πλωτές εγκαταστάσεις της ιχθυοκαλλιέργειας. Η δράση αυτή οδηγεί στην θαλάσσια περιβαλλοντική αειφορία που είναι ένα κρίσιμο παγκόσμιο θέμα το οποίο, ωστόσο, έχει τη δυνατότητα να είναι μια στρατηγική επιχειρηματική ευκαιρία για τα νησιά του Αιγαίου, όπως συμβαίνει με την περίπτωση της τουριστικής βιομηχανίας καταδύσεων που επιδιώκει να προσελκύσει τουρίστες σε έναν προορισμό. Η ενθάρρυνση του καταδυτικού τουρισμού ως μέσο για την επίτευξη ευρείας κλίμακας διατήρηση των θαλάσσιων οικοσυστημάτων, εγγυάται την εφαρμογή των στρατηγικών, συμπεριλαμβανομένης της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, αλλά και την αειφορική ανάπτυξη των μικρών και μεγάλων νησιών του Αιγαίου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο FAO λέει ότι οι υδάτινοι πόροι βρίσκονται σε καθεστώς υπερεκμετάλλευσης ενώ ταυτόχρονα ο πληθυσμός της γης αυξάνεται με τέτοιους ρυθμούς όπου ο παγκόσμιος πληθυσμός της γης το 2050 θα ξεπεράσει τα 9,2 δις. Αν αναλογιστούμε ότι τα $\frac{3}{4}$ του πλανήτη μας αποτελούνται από θάλασσα, αυτή είναι που θα κληθεί να θρέψει την ανθρωπότητα. Από την άλλη η παγκόσμια αλιευτική παραγωγή είναι στάσιμη ή φθίνουσα τα τελευταία 20 έτη και τα ψάρια μειώνονται σε μέγεθος και τροφικό επίπεδο με τον χρόνο. Το κενό αυτό έρχεται να καλυφθεί από τον κλάδο των υδατοκαλλιεργειών. Το 2016 η υδατοκαλλιέργεια επιβεβαίωσε για άλλη μια χρονιά την αναπτυξιακή της πορεία παρουσιάζοντας ανάπτυξη 4,5% ως προς τον όγκο παραγωγής και 7% ως προς την αξία πωλήσεων.

- Η συνολική παραγωγή προϊόντων υδατοκαλλιέργειας ανήλθε το 2016 στους 110,208 εκ. τόνους προϊόντων αξίας 194,78 δις. ευρώ.
- Η υδατοκαλλιέργεια παρέχει ήδη περισσότερα αλιευτικά προϊόντα στην ανθρωπότητα από ότι η ελεύθερη αλιεία (92,01 εκ. τόνοι το 2016).
- Τα ψάρια υδατοκαλλιέργειας αποτέλεσαν το 2016 σχεδόν το 49% της παγκόσμιας παραγωγής (54,09 εκ. τόνοι).
- Η μεσογειακή υδατοκαλλιέργεια το 2017 ανήλθε σε 416.724 τόνους (220.167 τόνοι τσιπούρας, 196.557 τόνοι λαβρακιού), παρουσιάζοντας αύξηση 11,8% σε σχέση με το 2016. Η Ελληνική παραγωγή τσιπούρας και λαβρακιού για το 2017 ανήλθε σε 112.000 τόνους αξίας σχεδόν 546 εκ. ευρώ ενώ το 2018 παρουσίασε αύξηση 4,5% και ανήλθε στους 117.000 τόνους τσιπούρας και λαβρακιού. (Ετήσια έκθεση ΣΕΘ).
- Η Ελλάδα βρίσκεται στις δύο πρώτες χώρες παραγωγής ψαριών μεσογειακής υδατοκαλλιέργειας, αντιπροσωπεύοντας το 29% της παραγωγής τους διεθνώς.

Ο κλάδος της υδατοκαλλιέργειας στην Ελλάδα αποτελείται από ένα σημαντικό αριθμό εταιρειών, πολλές από τις οποίες είναι μικρού και μεσαίου μεγέθους και οικογενειακής ιδιοκτησίας. Σύμφωνα με το Σύνδεσμο Ελληνικών Θαλασσοκαλλιεργειών, ο συνολικός αριθμός των ενεργών εταιρειών στην ελληνική αγορά υπολογίζεται σε 80 για το έτος 2017, ενώ εντός του 2019 οριστικοποιείται η μεγαλύτερη συγκέντρωση που έχει γνωρίσει ο κλάδος στην Ελλάδα.

Παράλληλα με την ανάπτυξη των ιχθυοκαλλιεργειών αναπτύσσεται και ο τουρισμός, ο οποίος αποτελεί τον βασικότερο πυλώνα ανάπτυξης της Ελλάδας, ιδιαίτερα μετά την κρίση των τελευταίων δέκα ετών. Οι τουρίστες της Ελλάδας το 2018 ανήλθαν σε 33 εκατομμύρια κάνοντας ένα κύκλο εργασιών 17,5 δις ευρώ. Από αυτούς το 10% ήλθε στη Ρόδο δηλαδή 3,3 εκατομμύρια για το 2018 (Γιάννης Ρέτσας, ΣΕΤΕ 2019).

Και οι δύο κλάδοι είναι ουσιαστικοί πυλώνες ανάπτυξης για την Ελλάδα και σε συνδυασμό με την ναυτιλία αποτελούν το τρίπτυχο της ουσιαστικής ανάπτυξης της χώρας με κοινό παρονομαστή και για τις τρις δραστηριότητες, την θάλασσα.

Η παρούσα δραστηριότητα αφορά την προσπάθεια συνύπαρξης και των τριών αυτών μορφών ανάπτυξης για την χώρα μας, μέσω της συνδυασμένης ιχθυοκαλλιέργειας.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ.

Ο κλάδος των ιχθυοκαλλιεργειών διάγει σήμερα την τρίτη δεκαετία ανάπτυξης και πιστεύουμε ότι χάρη στην ωρίμανση του κλάδου αλλά και του κόσμου, τις χωροταξικές νομοθετικές ρυθμίσεις που έχουν γίνει αλλά και την εξυγίανση του κλάδου, τα προβλήματα αντιπαλότητας της δραστηριότητας με τις τοπικές κοινωνίες, έχουν μετριαστεί. Μάλιστα έχουμε φθάσει στο σημείο όπου η υπεύθυνη ιχθυοκαλλιέργεια, να αποτελεί πόλο έλξης τουριστικής δραστηριότητας. Τέτοιο παράδειγμα θα παραθέσουμε στην παρούσα εργασία.

Το 1990 ιδρύθηκε στο νησί της Σύμης η πρώτη μονάδα ιχθυοκαλλιέργειας με την επωνυμία ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΣΥΜΗΣ ΑΕ. Η επένδυση αποτέλεσε ουσιαστικά την συνέχιση της παράδοσης των σφουγγαριών όπου είχαν αναδείξει το νησί ως μεγάλο εξαγωγό σπόγγων σε όλο τον κόσμο. Έτσι το 2001 τα Ψάρια Σύμης (SIMI FISH) , κατάφεραν να εξάγονται στις περισσότερες Ευρωπαϊκές πόλεις της Ευρώπης αλλά και της Αμερικής. Δυστυχώς η παράλληλη τουριστική ανάπτυξη της Σύμης, επηρέασε την συνέχιση της λειτουργία των μονάδων στο νησί και μετά από 20 χρόνια παρουσίας στο νησί, οι μονάδες ιχθυοκαλλιεργείες έκλεισαν και μετεγκαταστάθηκαν στη Ρόδο και Χάλκη. Ως αιτιολογία της απομάκρυνσης έμεινε η επίδραση της ιχθυοκαλλιέργειας στο περιβάλλον που αλλοίωνε την ποιότητα των νερών της περιοχής, όπου προβλεπόταν η τουριστική αξιοποίησή τους.

ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ (MPA).

Οι ωκεανοί και οι θάλασσες είναι υψίστης αξίας για τον άνθρωπο. Προσφέρουν σημαντικά οφέλη όπως το οξυγόνο, τροφή, οικονομικές ευκαιρίες, διασκέδαση και πολιτιστικές αξίες. Όμως η αλόγιστη εκμετάλλευσή τους οδηγεί σε επικίνδυνες καταστάσεις. Αυτός είναι και ο λόγος όπου οι θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές (MPA) μπορούν να διαδραματίσουν ένα πανίσχυρο εργαλείο για την προστασία τους, την διατήρησή τους αλλά και την ικανότητα του οικοσυστήματος να προσφέρει τις προαναφερθείσες ωφέλειες.

Σε όλο τον κόσμο υπάρχουν 11.500 θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές (MPA) καλύπτοντας το 3,72% των ωκεανών και θαλασσών με μόλις ένα 1,4% με πλήρη προστασία (μέχρι το 2015). Το αντίστοιχο πριν από 10 χρόνια ήταν μόλις 0,2%. Στη Μεσόγειο υπάρχουν 1.140 δηλωμένες MPA που καλύπτουν το 6,5% της Μεσογείου με μόνο 76 να

έχουν πλήρη προστασία καλύπτοντας μόλις το 0,04% της Μεσογείου. Τα τελευταία 15 χρόνια ο ρυθμός ανάπτυξης των ΜΡΑ έφθασε το 10% . Η περιοχή της Μεσογείου είναι η περιοχή με τις μεγαλύτερες ευκαιρίες και προκλήσεις διότι είναι πυκνοκατοικημένη και υποστηρίζει το 1/3 του παγκόσμιου τουρισμού. Είναι πλούσια σε οικολογικούς, ιστορικούς και πολιτιστικούς θησαυρούς. (Pisco 3rd Edition The Science of MPA).

Χαρακτηριστικές τέτοιες περιοχές στην Ευρώπη είναι :

1. Medes islands (Ισπανία) ιδρύθηκε το 1983. έχει 418 ha. (60.000 δύτες τον χρόνο).
2. Portofino (Ιταλία) 374 ha (35.000 -50.000 δύτες τον χρόνο)
3. Port-Cross (Γαλλία) ιδρύθηκε το 1979 (1^ο παρκο Ευρώπης) 2.000 ha (700ha χερσαίος χώρος + 1300 ha θαλάσσιος) 300.000 επισκέπτες ετησίως οι 50.000 δύτες.

Στην Ελλάδα τα εθνικά θαλάσσια πάρκα που έχουμε είναι μόλις τρία (3).

1. Το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλονήσου (για την προστασία της φώκιας).
2. Το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου (για την προστασία της χελώνας).
3. Το Εθνικό θαλάσσιο Πάρκο της Σαρίας (για την προστασία της φώκιας).

Η ανάγκη για την ανάδειξη περιοχών ΜΡΑ από την μία αλλά και η ανάγκη ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού της κατάδυσης δημιουργεί τις προϋποθέσεις ανάπτυξης τέτοιων ενεργειών που αποφέρουν πολλαπλά οφέλη σε κάθετη και οριζόντια κατεύθυνση. Μια τέτοια μορφή προστατευόμενης θαλάσσιας περιοχής αποτελούν τα πάρκα ιχθυοκαλλιέργειας το οποίο θα το δούμε παρακάτω.

ΚΑΤΑΔΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο καταδυτικός τουρισμός βρίσκεται σε άνθιση τα τελευταία χρόνια τόσο παγκοσμίως όσο και στην Ελλάδα. Αν αναλογιστούμε ότι οι δύτες παγκοσμίως ανέρχονται σε περίπου 25 εκατομμύρια (2015) μια και από στοιχεία του μεγαλύτερου παγκοσμίως οργανισμού εκπαίδευσης αυτοδύτων την PADI, 1.000.000 δύτες πιστοποιούνται κάθε χρόνο, με αυξανόμενους κάθε χρόνο ρυθμούς και αριθμούς. Στον κόσμο υπάρχουν 6.000 καταδυτικά κέντρα με περισσότερα από 200 καταδυτικά πάρκα και στην Ευρώπη υπάρχουν σήμερα (2015) περισσότεροι από 850.000 ενεργοί δύτες , οι οποίοι ταξιδεύουν για περίπου 10 ημέρες τη φορά , 1-3 φορές τον χρόνο για να πάνε σε περιοχές με κύρια δραστηριότητα την κατάδυση.

Από τα πλέον διαδεδομένα θέματα που ένας δύτες θέλει να δει είναι η θαλάσσια ζωή, μετά έρχονται τα ναυάγια, στην συνέχεια τα υποβρύχια σπήλαια και τελευταία είτε αρχαία είτε οτιδήποτε άλλο (τεχνητοί ύφαλοι, η μουσειά). Δημοφιλείς προορισμοί για την ικανοποίηση των προτιμήσεων των δυτών είναι περιοχές όπως η Ταϊλάνδη, Κανάρια Νησιά, Αίγυπτος και Μάλτα.

Ο καταδυτικός τουρισμός στην Ελλάδα

Η Ελλάδα είναι μια χώρα η οποία διαθέτει πάνω από 15.021 χλμ. ακτογραμμής, με πάνω από 3.000 νησιά και βραχονησίδες και χιλιετίες αρχαίας ιστορίας . Μέχρι το 2005, οι δύτες είχαν πρόσβαση σε μόλις 620 μίλια από τα 10.000 της ελληνικής ακτογραμμής κυρίως για λόγους προστασίας ενάλιων αρχαιοτήτων (Skanavis and Kounani, 2017). Στη συνέχεια, με την αλλαγή της νομοθεσίας (Ν.3409/2005), έως μέχρι σήμερα, επιτρέπεται η κατάδυση σε όλες τις παράκτιες περιοχές της Ελλάδας (Scalkos et al., 2009). Η αλλαγή αυτή του νομικού πλαισίου έδωσε νέα πνοή στις υποβρύχιες καταδύσεις και βοήθησε στην ραγδαία ανάπτυξη του κλάδου. Σήμερα λοιπόν, οι καταδύσεις είναι μια δημοφιλής δραστηριότητα σε όλο το μήκος της ελληνικής ακτογραμμής. Η Ελλάδα θεωρείται ένας καταδυτικός παράδεισος, εξαιτίας των βραχωδών υποθαλάσσιων σχηματισμών, της πλούσιας θαλάσσιας χλωρίδας και πανίδας που απαριθμεί χιλιάδες είδη και των ιδανικών κλιματικών συνθηκών που επικρατούν και επιτρέπουν τη δραστηριότητα για τουλάχιστον 8 μήνες το έτος (Scalkos et al., 2009) Το εντυπωσιακότερο βέβαια όλων είναι ότι οι δύτες έχουν τη δυνατότητα να εξερευνησουν πολλά ναυάγια στον ελληνικό βυθό. Το 2009 υπολογίζεται ότι λειτουργούσαν στη χώρα μας

186 πιστοποιημένοι από το Υπουργείο Ελληνικής Ναυτιλίας πάροχοι καταδυτικών υπηρεσιών σε όλη την επικράτεια, ενώ συγχρόνως είχαν αναγνωριστεί 5 οργανισμοί εκπαίδευσης εκπαιδευτών κατάδυσης, βοηθώντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην ποιοτική τουριστική ανάπτυξη των περιοχών που δραστηριοποιούνται. (Γαλανόπουλος, 2012). Το 2011 λειτουργούσαν περίπου 200 πιστοποιημένοι πάροχοι καταδυτικών υπηρεσιών (WWF, 2017), ενώ σήμερα λειτουργούν περίπου 205 καταδυτικά κέντρα σε όλη τη χώρα και απασχολούνται σ' αυτά περίπου 800 εκπαιδευτές καταδύσεων.

Ο καταδυτικός τουρισμός είναι μια περιβαλλοντική δραστηριότητα, η οποία προσελκύει τουρίστες υψηλού επιπέδου που θέλουν να ξοδέψουν χρήματα γενναιόδωρα για να επιδιώξουν αυτό το θαυμάσιο εγχείρημα. Αυτή η μορφή τουρισμού είναι δυνατόν να προσελκύσει τουρίστες κάθε ηλικίας και να αποτελέσει μια λύση στο τεράστιο πρόβλημα της ανεργίας, ιδιαίτερα εν τω μέσω της οικονομικής ύφεσης στο οποίο βρίσκεται η χώρα μας, ενώ παράλληλα μπορεί να προσφέρει ανάπτυξη σχεδόν σε κάθε γωνιά της χώρας (Skanavis and Kounani, 2017).

Ήδη έχει ξεκινήσει η δημιουργία των πρώτων ενάλιων αρχαιολογικών χώρων ή επισκέψιμων αρχαιολογικών καταδυτικών πάρκων με πρώτο στην Πήλο και δεύτερο στο νησί Περιστέρα, κοντά στην Αλόνησο, ενώ βρίσκονται σε διαδικασίες αδειοδότησης τα πρώτα καταδυτικά πάρκα στην Κρήτη αλλά και σε άλλα σημεία της Ελλάδος. (Στάθης, Α., Μαρκάτος, Δ. & Κούτσης, Κ. 2019)

H BLUTOPIA MARINE PARK.

Η Blutorpia Marine Park είναι μία εταιρία ΙΚΕ η οποία ιδρύθηκε με σκοπό τις καταδύσεις αναψυχής, την ίδρυση καταδυτικού κέντρου, θαλάσσιων αγροτουριστικών εκδρομών και συναφών δραστηριοτήτων έρευνας και μελετών του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Συνεργάζεται με τις μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας της Χάλκης-Ρόδου ώστε να αξιοποιεί την μισθωμένη αλλά και παρακείμενη έκταση ως ένα είδος ΜΡΑ. Στο πάρκο αυτό που το ονομάσαμε BLUTOPIA MARINE PARK ασκούμε τρεις δραστηριότητες. Η πρώτη είναι η λειτουργία της ιχθυοκαλλιεργητικής δραστηριότητας, η δεύτερη είναι οι οργανωμένες καταδύσεις από τουρίστες αυτοδύτες του καταδυτικού κέντρου Blutorpia και τέλος τις ημερήσιες ξεναγήσεις στο ιχθυοκαλλιεργητικό πάρκο με σκοπό την ενημέρωση του κόσμου για την λειτουργία του ιχθυοτροφείου, αλλά και του θαλάσσιου περιβάλλοντος.

Από το 2007 ξεκίνησαν οι συνδυασμένες τουριστικές δραστηριότητες που περιλαμβάνουν καταδύσεις στην περιοχή γύρω και κάτω από την μισθωμένη θαλάσσια έκταση των ιχθυοκαλλιεργειών.

Ο πρώτος λόγος ήταν και είναι το θέαμα που λέγεται «θαλάσσια ζωή». Η θαλάσσια ζωή είναι όλοι αυτοί οι υδρόβιοι οργανισμοί που ζουν είτε στο βυθό (βενθικοί οργανισμοί, είτε μικρά και μεγάλα πελαγικά ψάρια και θηλαστικά, χαρακτηριστικά αναφέρουμε τους τόνους και τα δελφίνια) τα οποία βρίσκουν τροφή και καταφύγιο στο πάρκο της ιχθυοκαλλιέργειας. Αυτή η «βελτίωση» της βιοποικιλότητας της περιοχής σε συνδυασμό με την απαγόρευση αλιείας, αποτελούν τον εξ' ορισμού χαρακτηρισμό της περιοχής ως θαλάσσιο πάρκο.

Οι πελάτες της Blutorpia προέρχονται από όλα τα ξενοδοχεία της Ρόδου κυρίως 5στερων ξενοδοχείων, οι οποίοι μεταφέρονται στις πλωτές εγκαταστάσεις των ιχθυοτροφείων με το σκάφος Blunatura, και αφού ξεναγηθούν στις πλωτές εγκαταστάσεις της ιχθυοκαλλιέργειας και ακούσουν για το πώς λειτουργεί το ιχθυοτροφείο καλούνται να συμμετάσχουν στην παραγωγική διαδικασία. Παίρνουν μέρος στο τάσιμα των ψαριών αλλά και στην παρατήρηση των ψαριών έξω από τους ιχθυοκλωβούς, Επίσης έχουν την δυνατότητα να ακούσουν και παρατηρήσουν τα πουλιά και τα δελφίνια που ζουν στην περιοχή. Έχουν την δυνατότητα να κολυπήσουν είτε μέσα στους ιχθυοκλωβούς με τα ψάρια, είτε απέξω και να δουν το εμπλουτισμένο θαλάσσιο περιβάλλον της περιοχής, και να ακούσουν, δουν ή και κολυπήσουν – καταδυθούν, μαζί με τα δελφίνια και τόνους, που ζουν πλέον μόνιμα στην

περιοχή. Με την ολοκλήρωση της εκδρομής στους πελάτες δίνεται η δυνατότητα να γευθούν σε ένα από τα 4 εστιατόρια της περιοχής τα προϊόντα παραγωγής (τσιπούρες και λαβράκια). Με τον τρόπο αυτό η επιχείρηση πετυχαίνει ένα άριστο μάρκετινγκ των προϊόντων της, ενώ ο επισκέπτης ζει μια μοναδική εμπειρία, ενώ ταυτόχρονα τονώνεται η τοπική οικονομία.

Ο μισθωμένος θαλάσσιος χώρος της ιχθυοκαλλιέργειας αποτελεί μία θαλάσσια προστατευόμενη περιοχή (MPA) μια που εκ νόμου απαγορεύεται η αλιεία αλλά και η υπεύθυνη λειτουργία της ιχθυοκαλλιεργητικής μονάδας, διασφαλίζει ένα εύρωστο περιβαλλοντικά περιβάλλον με διευρυμένη βιοποικιλότητα.

Έτσι ο τουρίστας μπορεί να βιώσει την θαλάσσια ζωή η οποία με την σειρά της είναι από τα πρώτα θέματα που ένας δύτης θα ήθελε να δει στο καταδυτικό του ταξίδι.

Η δραστηριότητα αυτή γίνεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα, «παντρεύοντας» με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την ιχθυοκαλλιέργεια με τον τουρισμό και μάλιστα σε ένα νησί όπως είναι η Ρόδος.

Οι προοπτικές για την ανάδειξη της συνδυασμένης ιχθυοκαλλιέργειας είναι μεγάλες, διότι άπτονται του εναλλακτικού τουρισμού που είναι η λύση για την παραπέρα ανάπτυξη του τουρισμού και μάλιστα σε περιοχές όπου υπάρχουν τέτοιες δραστηριότητες.

Σε παγκόσμιο επίπεδο κάτι ανάλογο γίνεται σε λίγα μόνο μέρη στον κόσμο όπως είναι η Νορβηγία, Ισπανία, Ιταλία και Ινδία (5),(6),(7).

Δυστυχώς, όμως, όπως και για άλλες ειδικές – εναλλακτικές μορφές τουρισμού δεν υπάρχουν ακόμα συγκεκριμένα στοιχεία στον Ελληνικό χώρο παρά μόνο στοιχεία που παρέχουν οι 5 οργανισμοί στο Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας. Σε αυτό θα συμβάλει και η προωθούμενη από το Υπουργείο Τουρισμού νομοθετική ρύθμιση για τον καταδυτικό τουρισμό, με την σύσταση Καταδυτικού Επιμελητηρίου όπου μέλη θα είναι όλα τα καταδυτικά κέντρα της Ελλάδος, μέσα από ο οποίο θα μπορούν να συλλέγονται στατιστικά στοιχεία.

Τέλος με το συνδυασμό της ιχθυοκαλλιεργητικής δραστηριότητας με τον καταδυτικό τουρισμό, μπορούν να δημιουργηθούν επιπλέον θέσεις εργασίας νέων ειδικοτήτων όπως ο υδροβιολόγος-ξεναγός, υποβρύχιος φωτογράφος, υποβρύχιος βιντεολήπτης, ερευνητής κ.λ.π. να συνδυαστεί η κατάδυση με έρευνα και μελέτη του θαλάσσιου οικοσυστήματος ώστε να υπάρχει μια συνεργασία πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, ερευνητικών φορέων και παραγωγών με κοινό όφελος την αειφορική ανάπτυξη των μικρών και μεγάλων περιοχών της Ελλάδος. Η Ελλάδα μπορεί να γίνει η Καραϊβική της Μεσογείου και τα ψάρια μας να πωλούνται ζωντανά στο φυσικό τους περιβάλλον!! (Μαρκάτος, Δ., Κούτσης, Κ. 2008).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΔΙΑΔΥΚΤΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.

1. <https://www.stockwatch.com.cy/el/article/genika/ta-nayagia-dieisdyoyn-se-agera-eu15-dis>
2. Musa, G & Dimmock, K. (2013) *Scuba Diving Tourism*. Routledge, London.
3. PADI (2016) Worldwide Corporate Statistics.
4. ¹<http://www.scubatravel.co.uk/topdiveseurope.html>
5. <http://www.aquatourismbymatsyafed.com/>
6. <https://www.slovenia.info/en/unique-experiences/an-unforgettable-day-at-the-fonda-fish-farm>
7. <https://en.visitbergen.com/things-to-do/meet-the-norwegian-salmon-rib-boat-trip-to-a-real-fish-farm-p4968513>
8. Partnership for Interdisciplinary Studies of Coastal Oceans and University of Nice Sophia Antipolis. 2016. *The Science of Marine Protected Areas* (3rd edition, Mediterranean). www.piscoweb.org. 22 pages.
9. https://www.reportlinker.com/marketreport/Tourism/6226/Tourism?utm_source=adwords1&utm_medium=cpc&utm_campaign=Tourism&utm_adgroup=Tourism_Reports&gclid=CjwKCAiA8ejuBRAAEiwAn-iJ3mfnLo1UzDYdnm-bLdKN4-NMLjvsTDJQtgU-fDMgNM7lehAa5OdgNRoCS5EQAvD_BwE
10. Ετήσια Έκθεση ΣΕΘ έτους 2018.
11. Scalkos et al., 2009). Mapping of the Current state of Diving Tourism in Greece. *Journal of Applied Sciences*, 1812-5654.
12. Skanavis and Kounani, 2017. Ο ΚΑΤΑΔΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΜΕΣΟ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΕΙΦΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ ΚΑΤΑΔΥΣΗΣ. 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο Διαχείριση και Βελτίωση Παράκτιων Ζωνών, Ατ Αθήνα, Volume: σελ. 89-100.
13. Στάθης, Α., Μαρκάτος, Δ. & Κούτσης, Κ. 2019. “Νέοι θεσμοί ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού: Καταδυτικά Πάρκα, Ενάλαιο Επισκέψιμοι Αρχαιολογικοί Χώροι, Σύγχρονα Ναυάγια. Ευκαιρίες και προβλήματα εφαρμογής στην Ελλάδα”. International Conference in Management of Accessible Underwater, Cultural and Natural Heritage Sites: “Dive in Blue Growth”, Μουσείον Ακροπόλεως, Αθήνα, Ελλάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2019, Πρακτικά Συνεδρίου. (Σε Ελληνική μετάφραση).
14. Μαρκάτος, Δ., Κούτσης, Κ. 2008. “Καταδυτικά πάρκα: το νέο εργαλείο για την αειφόρο προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος”. Εκδόσεις Νομικής Βιβλιοθήκης: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ, τ.44, 2/2008, σ. 237–244.
15. Koutsis, K., Christofiliogiannis, P., Markatos, D. (2011). “Socially Sustainable MPAs (SoS MPAs) and Marine Impact Trade (MIT)”. 10th International Conference on the Mediterranean Coastal Environment -MEDCOAST 2011. Rhodes, Greece. Conference Proceedings, vol. 1, p. 271–282